

Невенка БОГОЈЕВИЋ ГЛУШЧЕВИЋ

КРИВИЧНА ДЈЕЛА ПРЕМА ОДРЕДБАМА СРЕДЊОВЈЕКОВНОГ КОТОРСКОГ СТАТУТА

Кључне речи: Которски статут, кривично право, приморски статут, римско византијско право

1. Правна историја средњовјековног града Котора изазива пажњу истраживача још од почетка XX вијека, због своје богате и садржајно разноврсне сачуване архивске грађе¹. У бројним радовима дати су одговори на низ значајних питања из ове проблематике².

Упркос изреченом може се ипак констатовати да се већина радова из правне прошлости Котора бави приватно правном проблематиком³, док је јавноправни сегмент скоро у потпуности неистражен. Изузев монографије Илије Синдика “Комунално уређење Котора од друге половине XII до почетка XV⁴ стољећа”, само се у још неколико радова, у који-

¹ У Архиву града Котора сачуван је Статут средњовјековног града Котора који је штампан у Млечима 1616. године и 182 свеске манускрипта нотарских књига које се односе на период од XIII до XIX вијека. У архивима осталих средњовјековних јадранских градова и италијанских градова сачувано је обиље материјала из приватноправног и јавноправног живота Котора и других приморских градова. Детаљније о томе у књизи Водич кроз архивску грађу, Котор 1982.

² Најобухватнији списак литературе такве врсте видјети код Н. Богојевић-Глушчевић, Из правне прошлости Котора, Подгорица 1997, стр.468.

³ Н. Богојевић-Глушчевић, Својински односи у Котору у XIV вијеку, Универзитетска ријеч, Никшић 1992; Уговор о купопродаји, КПЗ, Подгорица 1996; Из правне прошлости Котора, КПЗ, Подгорица 1997; Из правног живота приморских градова, КПЗ, Подгорица 1999; С. Мијушковић, I testi delle sentenze d appello dei Ciollegi di Padova, Vicenza, Verona e Treviso su ricorsi da Cattaro, Atti del II Congresso internazionale della Societa Italiana di Storia dei Diritto, Firenze, MCMLXXI; Неке специфичности феудлних односа у Грбљу, Историјски записи, 1957, стр.271-275; Шта значи појам влаштак, Историјски записи, XXVI, књ. 30, бр. 3-4, 1973, стр. 271-290, Statuta civitatis Cathari, Годишњак Поморског музеја у Котору, III, 1954, стр.1-16.

⁴ И. Синдик, Комунално уређење Котора од прве половине XII до друге половине XIV стољећа, САН, посебно издање, књ. CLXV, Београд 1950.

ма су садржани кратки коментари одредби которског Статута, обрађују питања из области јавног права⁵.

Недовољна истраженост, упркос постојању извора, мотивисала је аутора овог рада да се посвети детаљнијем истраживању одредби которског Статута које се односе на кривично право, прецизније на питања врста кривичних дјела и система кажњавања. Анализираће се и степен утицаја других правних система на обликовање статутарних норми из кривичноправне материје. С обзиром да је у вријеме доношења Статута Котор био у склопу српске државе, реално је претпоставити да је примат у нормативној регулативи кривичноправне материје имало византијско право. Но, имајући у виду политички и правни развој овог града у средњем вијеку извјесно је да се могу очекивати и особена локална рјешења, те утицаји из сусједних и прекоморских градова.

2. За кривично дјело которски статут употребљава два израза, *iniuria*⁶ и *maleficium*⁷. Ови изрази нијесу детаљније анализирани, нити је међу њима објашњавана разлика. Одредбе статута једино прецизирају врсте *maleficiuma*, наводећи да *maleficium* може бити против личности и са смртним исходом-“*maleficium ad mortem*”⁸, потом дјело против имовине-“*maleficium rescuiarum*”⁹ и као трећа врста дјело против личности које се састоји у доношењу тјелесне повреде - “*maleficium personale ad membrum*”¹⁰.

У практичној примјени, на суду, вјероватно је ова разлика везивана за класну припадност окривљеног. Свој привилеговани положај у односу на ниже друштвене слојеве, владајућа класа је истицала између осталог и тиме што су изрази којима се прецизирају причињени деликти према припадницима те класе, другачији. Деликт причињен припадницима вла-

⁵ Б. Петрановић, О кметству по српском обичајном праву, по установама Душанова законика и статутима далматинских градова, РАД, Загреб 1875, стр. 60-74, Котор и Грбаљ, Сплит 1941, стр. 144, Превлака (хисторијска расправа), Загреб 1930, стр.90,

⁶ *Statuta et leges civitatis Cathari, Venetiis 1616, cap. 115, De Iniuria facta alicui*

⁷ *Statuta et leges civitatis Cathari, Venetiis 1616, cap.99, De puero faciente aliquod maleficium; cap.87, De nobile faciente aliquod maleficium aetatis annorum quattuordecim*

⁸ *Statuta et leges civitatis Cathari, Venetiis 1616, cap. 92, De Homicidijs*

⁹ *Statuta et leges civitatis Cathari, Venetiis 1616, cap.87, De nobile faciente aliquod maleficium, etatis annorum quattuordecim; cap.107, De furtis factis in Cuitate, et districtu Cathari; cap.102, De rebus occasionatis pro furto; cap.103, De furto inuento apud aliquem*

¹⁰ *Statuta et leges civitatis Cathari, Venetiis 1616, cap. 93, De ijs qui insurgunt in alios cum armis et percutiunt in nocte sine in die*

дајућег слоја означен би био као *meleficium*, а према нижим као *iniuria*, при чему израз *iniuria* првенствено треба везивати за потлачени слој. Са овог аспекта посматрано прецизирање у Статуту није ни било потребно јер се из стилизације саме норме може разумјети ова разлика изнијета у “завијеној форми”. Статутарно постојање *iniurie* без детаљнијег нормативног објашњења је сасвим довољно за истицање премоћи владајућег слоја, будући да ће у практичној примјени ове одредбе добити стварну валоризацију.

Само је у једном члану потпуније објашњено шта значи ињурија у конкретном случају, што је обзиром на предмет регулативе у том члану сасвим схватљиво¹¹. *Iniuria* се односи на противправно понашање странака на суду у току судског поступка. Наведене су три варијанте таквог понашања различито кажњивог према статуту казнама чији износи су истовјетни за сваку од странака на суду. Класна припадност повријеђеног на суду није се у овом члану истицала. Стога сматрамо да је тај члан особен и да се не може повезивати са ињуријом из свих осталих статутарних одредби.

У Которском статуту помиње се девет врста кривичних дјела: убиство, тровање, силовање, крађа, разбојништво, богохуљење, издајство, нашошења тјелесне повреде и дјела учињена у вршењу службене дужности.

3. Убиство је најтеже инкриминисано кривично дјело у которском статуту које се кажњавало смртном казном¹². Смртном казном, за случај убиства, кажњавао се деликвент који је лишио живота само грађанина Котора (“*aliqua persona quouis modo interfecerit aliquam natiuam personam*”), при чему се примјењивало правило да је одговарао на тај начин само ако је убијени грађанин и становник града, *cives et habitatores Cathari*, који непрекидно живи у граду Котору десет година и који которској општини на име редовне дажбине, извршава одређена давања, чињења и ангарие (“*quae per decem annos proxime elapses assiduam habitauerit et factions et onera nostrae ciuitatis supportauerit, laqueo suspendatu*”). Пуноправим которским грађанима сматрани су которски патрицији, чланови властелинских патрицијских породица који су били истовремено на власти, те становници града који обављају дјелатности од изузетног значаја за функционисање градских административних служби и свакодневног градског живота (градски љекар, апотекар, берберин, јавни нотар-писар службених и приватно-правних аката и градски канцелар)¹³. У случају да убијени

¹¹ *Statuta et leges civitatis Cathari, Venetiis 1616, cap. 88, De ijs qui fecerint iniuriam aliquibus habendo legem coram iudicibus*

¹² *Statuta et leges civitatis Cathari, Venetiis 1616, cap. 92, De homicidijs*

¹³ *Statuta et leges civitatis Cathari, Venetiis 1616, cap. 92, (...)* Volentes, quod in

није ни становник ни грађанин града Котора и да не плаћа дажбине граду контунуирано десет година, казна за убиство је новчана и износила је пет стотина перпера, од којих је половина припадала општини которској, а половина насљедницима или родбини убијеног¹⁴. У случају убиства страног држављанина, на територији которске општине, примјењиван је персонални принцип важења и примјене права - а на деликвента се примјењивао закон по мјесту пребивалишта убијеног, што је сасвим у сагласју са опшеприхваћеним системом персоналне примјене права и система репресалија у грађанском и кривичном судовању.

За кривицу убијеног били су као доказно средство довољни искази два свједока¹⁵, истовјетно као у римској држави периода домината, у тзв. екстраординарном поступку у којему је важило правило *Testis unus testis nullus*. Владала је у погледу оцјене доказа тзв. “формална теорија”. Наиме, судија није могао, као данас, по свом слободном судијском увјерењу оцјењивати тачност исказа свједока, већ се у том погледу морао поштовати статут који је прихватио у потпуности правило да су истовјетни докази двојице свједока довољан доказ за суд. Догађало се да је судија у пракси био приморан да прихвати нешто као доказано, иако је можда лично био супротног става и обратно. То је наравно у вријеме доношења статута била уобичајена пракса, одн. рјешење које је прихваћено у скоро свим градским средиштима на Медитерану. Котор није у том погледу изузетак од правила¹⁶...

Свједочење се иначе није могло одбити и под пријетњом казне морало је бити обављено, јер је третирано као грађанска дужност¹⁷.

omnibus supradictis casibus Medici, Cancellarius, et Notarius, Speciaris, et Berberius salariati nostri, tractentur, et habeantur, ut nostri nobiles et ciues Cathari...”).

¹⁴ *Statuta et leges civitatis Cathari, Venetiis 1616, cap. 92, (...”si aliquis noster ciuis interfecerit aliquem ciuem aut habitatorem Cathari, qui not habitaverit, nec onera nostrae Civitatis supportauerit per decem annos continuem, ut dictum est supra, soluat de poena uerperos quingentos, quorum medietas sit nostrae Communitatis, et alia heredium, vel propinquorum illius interfecti...”)*

¹⁵ *Statuta et leges civitatis Cathari, Venetiis 1616, cap. 92, (...”hoc si duobus idoneis testibus probari poterit”...)*

¹⁶ Само се статутарна регулатива питања свједока и свједочења на суду разликовала од града до града по прецизности норми које ова питања регулишу. Неки статuti до детаља наводе за која кривична дјела се прихвата доказивање путем двојице или једног свједока, у другима се не задржава само на објашњењу тих питања већ се иде још прецизније у регулативу питања везаних уопште за изјаву свједока. Негдје се поставља питање допунских доказа одн. додатних захтјева уз изјаву воље о причињеном дјелу

¹⁷ *Statuta et leges civitatis Cathari, Venetiis 1616, cap. 92*

Занимљиво је истаћи да се у средњовјековном Котору дозвољавала тортура као доказно средство за случај убиства. При томе Статут није прецизирао да ли се доказ тортуром може вршити у свим случајевима или само у случају да окривљени за убиство нијесу грађани Котора из виших друштвених слојева. Наиме, у одредби је изричито наведено само да, ако се убиство не може доказати Кнез и судије могу, ради сазнавања истине окривљене¹⁸ Албанце, Склаве и Влаштаке ставити на тортуру (...“Comes et Iudices, habentes Deum prae oculis, possint ipsum Albanensem, Sclavum vel Vlachum poni facere ad tormentum”...)¹⁹

У погледу одговорности правила се разлика између дјела учињеног у нужној одбрани или је било у питању њено искључење. Дјело је учињено у нужној одбрани онда када је убица био нападнут, па је у одбрану сопственог живота убио нападача и то се са два свједока може потврдити (...” Si aliquis agressus fuerit, et idoneis testibus apparuerit, quod se defendendo interfecerit ipsum aggreidentem eum, nullam poenam patiatur”).²⁰ За убиство које није учињено у нужној одбрани, нема никаквог значаја околност да ли је дјело учињено са или без предумишљаја. За припадника владајућег слоја смртна казна извршавала се одсијецањем главе (caput amputetur), а за остале грађане вјешањем²¹.

Одредба о искључивању одговорности убице за случај убиства у нужној одбрани у которском статуту није особеност которског права. Познају је сви средњовјековни законски споменици, почев од Душанова законика преко дубровачког, сплитског, трогирског, корчуланског и статута других јадранских приморских градова с обје обале. Међу научницима је општеприхваћен став о томе да је овај институт у сва побројена права дошао преко Византије и да се у византијском Прохирону налази управо наведена норма о искључењу одговорности код нужне одбране окривљеног дословце истовјетне текстуалне садржине. Неки старији аутори овај институт нијесу видјели нормативно уређен као нужну одбрану окривљеног већ као норму у којој се жељело нешто друго “у њој је само наглашена некажњивост, односно некажњива реакција против запођевача

¹⁸ У средњовјековном Котору *Scavi*, Албанци и Влаштакци представљају најниже друштвене слојеве, зависне сељаке которске властеле у околини града или пак кметове у Грбљу. Током XIV вијека њихов положај се мијењао. Неки из побројане категорије зависних ослобађали су се своје зависности. Појмовно је ипак остало да се у цјелини узев сматра зависним которско сељаштво које се бавило сточарством и земљорадњом. Детаљније о томе код Н. Богојевић-Глушчевић, Својински односи у средњовјековном Котору, Универзитетска ријеч, Никшић 1988, стр.258.

¹⁹ Statuta et leges civitatis Cathari, Venetiis 1616, cap. 92

²⁰ Statuta et leges civitatis Cathari, Venetiis 1616, cap. 92

²¹ Statuta et leges civitatis Cathari, Venetiis 1616, cap. 92

свађе²². Резерве је у том погледу оставио и Илија Синдик²³. Млађи истраживачи су показали да толико резерви о овом питању није требало бити. Неспорно је да постојање исте норме у свим статутима и осталим правним споменицима у средњем вијеку значи зрело оновремено правничко увјерење да се напад на сопствену личност и тијело мора заштитити и да се за заштиту личног интегритета не кажњава ни за такав случај учињено најтеже кривично дјело²⁴.

4. Силовање као кривично дјело против личности и достојанства жене которски статут је у регулисао чланом сто. У прилично текстуално опширној одредби прецизирана је инкриминација дјела, потом систем казни и њихово степеновање према сталешкој припадности злостављене жене с једне, и изражене одн. прихваћене воље да склопи брак са напасником с друге стране.

Силовање према наведеној одредби постоји онда када је жена насилно одн. противно својој вољи, а то се може доказати, обешчашћена од мушкарца (“...violauerit, aut sforzauerit ..contra voluntatem suam, et probari poterit...”) ²⁵.

Казне за учињено кривично дјело силовања су новчане и тјелесне у разним варијантама. Често су у конкретним случајевима комбиноване у примјени или примјењиване кумулативно зависно од тога каква је класна припадност напастоване жене (*ancillam, ancilla fuerit libera, nobilibus*), њено брачно стање (*femina ili mulier*) и изражена воља у погледу закључивања брака са напасником, уколико је неударена жена у питању (*uxorem sine parchiuio*)..

За доказано силовање удате жене у средњовјековном Котору није била предвиђена, као у неким другим градовима смртна казна²⁶. Напа-

²² А. Соловјев, Законодавство Стефана Душана, Скопље 1928, стр.114; Т. Тарановски, Историја српског права у Немањинској држави, св. 4, Београд 1931-1935, књ. 2, стр.75; I. Синдик, оп. цит, стр.124.

²³ I. Синдик, оп. цит, стр.124.

²⁴ Л. Маргетић, У сусрет 700. обљетници Винодолског закона, Зборник Правног факултета у Ријеци год. 8, 1987, стр. 9; А. Цвитанић, Правно уређење сплитске комуне по статуу из 1312. године, Сплит 1964, стр. 196; А. Цвитанић, Средњовјековни статут брачке комуне, Супетар 1967, Брачки зборник, књ. 6, стр. 90-93.

²⁵ *Statuta et leges civitatis Cathari, Venetiis 1616, cap.100, De violentijs mulierum.*

²⁶ Тако је примјера ради кажњаван напасник у случају силовања на отоку Корчули у средњем вијеку. Интересантно је и то да је смртна казна била предвиђена за жену која би лажно тврдила да је била жртва силовања. Вриједно је напоменути да је на Корчули такође силована жена, уколико би била дјевојка (исто као и жена којој су убили мужа), стављана под посебну судску бригу. Н. Капор-Стануловић и

сник се кажњавао новчаном казном од хиљаду перпера уз затворску казну од три мјесеца до исплате исте или у противном, тјелесном казном кидања десне руке. Уколико је силована из племићке породице и неудата, а напасник и силована желе да склопе брак, насилник је може узети за жену при чему породица нема обавезу на исплату односно давање мираза које је, иначе, по статутарним правилима обавезно нити пак он има право да га захтијева. Уколико је силована била слободна слушкиња новчана казна за напасника је упола мања. Плаћала се такође у року од три мјесеца. У противном казна је била тјелесна и састојала се у кидању два прста десне руке, палца и последњег прста на руци.. Све наведено се је примјењивало, једино за случај да напасник и силована не склопе брак, при чему се искључивало право на добијање мираза. Најблаже је новчано кажњаван напасник робиње. Казна за учињено силовање је педесет перпера. Ако насилник не може да плати, а господар робиње и робиња пристану, могао је силовану узети за жену без мираза. У противном био би затворен са обавезом исплате новчане казне у року од три мјесеца. Уколико ни у том року није исплатио казну кажњаван је тјелесно, кидањем палца са десне руке. У истом члану которски законодавац је сличним казнама санкционисао насилничко понашање мушкараца које се испољава у злостављању и напастовању удатих и других поштених жена .

Покушај силовања је издвојен од претходног случаја и инкриминисан као кривично дјело у коме је неко намјеравао и покушао напасти и обешчастити жену у граду или ван њега, тукући је док она не падне на земљу или шибајући је због њеног одбијања а силовање се не догоди (...” *preliando, siue aliquam ipsarum mittendo in terram, vel verberando, predicta de causa contra ipsius mulieris voluntatem et non sforzauerit...*”)²⁷. Ако се докаже путем погодних свједока “*idoneus testes*” инкриминација овог дјела, напасник би био обавезан да плати казну чији је износ одређен четвртином новчаног износа казне у свим претходно наведеним варијантама казне за учињено силовање. За разлику од кажњавања у случају силовања када је напасник био у затвору и обавезан да плати казну у року од три мјесеца, за покушај силовања напаснику није фиксирана временски затворска казна. Напасник ће се “све док не изврши исплату налазити у затвору Комуне иза затворених врата, а не у Палати комуне. У недостатку правог доказа путем свједока на суду се дозвољавало коришћење и другог доказног средства - клетвеника, “*purgetur in tertia manu eius, cum duobus*

А. Капор, Жена у Корчули у средњем веку, Архив за правне и друштвене науке, бр. 2/1981, стр. 269-276.

²⁷ *Statuta et leges civitatis Cathari, Venetiis 1616, cap.100, De violentijs mulierum.*

melioribus propinquoibus suis”. Овај доказ, којег су давали у форми заклетве два угледна сродника, давао је могућност да судије окривљеног ослободе од плаћања казне²⁸. Уколико такву могућност окривљени није могао остварити плаћао би четвртину износа казне која је предвиђена у раније предвидјени случајевима са свим варијацијама које су у погледу начина плаћања казне прдвиђене.

О томе колики значај је даван правној регулацији силовања свједочи текст ове исте одредбе у којој је посебно апострофирано питање одговорности Судија у вршењу своје дужности за случај да исти не окончају поступак или пропусте да пријаве насилника који им није дозволио да донесу пресуду у инкриминисаном случају. За Судије који тако ураде ка-зна је двострука и изузетно висока. Плаћају и оштећеној страни и кото-рској општини износ од пет стотина перпера. Уколико се насилник про-тивправно понашао и спречавао судије у доношењу пресуде казна је износила хиљаду перпера у корист которске комуне. За случај да Судије не изврше пријављивање оваквог насилничког понашања општинском Вијећу биле би обавезне на плаћање казне оштећеној страни и которској комуни²⁹.

5. Которски статут је, слично осталим средњовјековним градовима, регулисао кривично дјело тровања³⁰, иначе изузетно раширеног у оновре-

²⁸ Уп: И Синдик, оп. цит, стр. 125. О овом питању је у новије вријеме писао у својој објављеној докторској дисертацији Кривична дјела против достојанства личности и морала, Др Б. Вучковић. Уп. Б. Д. Вучковић, Кривична дјела против достојанства личности и морала, Обод Цетиње, Котор. 2000, стр. 32-33. Сугеришем аутору да у поновљеном издању књиге обрати пажњу на превод и значење текста члана сто који се односи на доказе у случају инкриминације дјела покушаја силовања. Нетачно правно је преведено значење текста у одредби који се односи на допунска доказна средства. Превод” Ако доказати не може, треба да се правда до треће генерације, са двојцом бољих представника и сродника”, нав.дј. стр. 32-33 није у садржинском смислу добар. У књизи Црногорско судство кроз историју, у дијелу који се односи на судство у средњовјековном Котору, дјелимично и фрагментарно по одређеним питањима обрађена је и кривична проблематика. Види детаљније С. Мариновић. Р. Вукотић, Миловановић и М. Дакић, Црногорско судство кроз историју, Подгорица 1999, стр. 103-105.

²⁹ *Statuta et leges civitatis Cathari, Venetiis 1616, cap.100, De violentijs mulierum.*

³⁰ Ово дјело регулисано је у брачком, сплитском, винодолском, трогирском, дубровачком и низу других статута. Сва је регулатива скоро истовјетна, с том разликом да се у неким статутима помиње само покушај и прављење напитка а у другим инкриминише само дјело као исход учињеног покушаја. Питање, као иначе сва везана за поједина кривична дјела, заслужује више пажње и треба бити предмет исцрпнијих истраживања стагуларних права с компаративноисторијског становишта. Детаљније у већ побројаним монографским радовима Маргетића, Цвитанића, Бујуклића и Синдика, те посебно Ј. Шиловић, Покушај у хрватском казненом праву,

меној Европи. У члану 101³¹ је прописано да се сваки мушкарац или жена који би направио отров, а то се доказати може, кажњава казном од сто перпера од којих је једна половина припадала општини а друга оном за кога је такав напиток спреман или његовим сродницима који то испитивати желе (*qui hoc inquirere voluerit*)³². Уколико не би платио новчану казну окривљени је кажњаван смртном казном која се извршавала спаљивањем (*comburatur ad ignem*). Било је дозвољено окривљеном да у своју одбрану ангажује шест својих уважених рођака саклетвеника који би га заклетвом покушали оправдати на суду од дјела које му се ставља на терет (...”*purgetur in Sexta manu sua cum melioribus propinquo-
gis suis*”), под условом да суд није успио прибавити законом предвиђене доказе (...”*quod si probari non fecerit*”...) ³³. У противном, наведене казне биле би примјене на починиоца³⁴. Законотворац се није детаљније бавио тиме какве је посљедице имало учињено дјело, као што је то било у средњовјековном Дубровачком статуту који је ово кривично дјело прецизније дефинисао. У Дубровнику се правила разлика да ли је кривично дјело прављења отровног напитка имало смртни исход или је учињено дјело изазвало само губљење свијести. У првом случају је примјена норме посве јасна, јер је то убиство. У другом случају статут је дозволио слободнију процјену наступајућих посљедица дјела и препустио судији у том поступку (кнезу) да донесе пресуду узимајући у обзир и наведену олакшавајућу околност³⁵. Такве могућности у Котору, судећи по тексту норме, није било. Међутим у свакодневној пракси вјероватно да је било истих случајева као и оних који су регулисани

Загреб 1976, стр.10-54.; В. Бауер, Уговор с ђаволом. Процеси против чаробњака у Европи, а напосе у Хрватској, Загреб 1953; А. Цвитанић, Неки елементи о правном положају жене у средњовјековном Трогиру, Зборник радова правног факултета у Сплиту, Сплит 1964, стр.6 7-80.

³¹ *Statuta et leges civitatis Cathari, Venetiis 1616, cap.101, De facientibus herbarias*

³² У которском статуту, за разлику од осталих, апострофирано да је за ово кривично дјело једнако кажњаван и мушкарац и жрена. У већини статута у норми се као потенцијални окривљени помиње само жена, или се не наглашава то већ се из стилизације норме може наслутити.

³³ Занимљиво је да се за случај силовања напаснику дозвољавало да у своју одбрану користи три саклетвеника, док се овдје предвиђа дупло већи број, што тумачимо тиме да је ондашњи законотворац на лествици друштвеноопасних дјела процијенио да је тровање свакако завређивало инкриминацију која му је дата.

³⁴ *Statuta et leges civitatis Cathari, Venetiis 1616, cap.101, De facientibus herbarias*

³⁵ I. Sindik, *op.cit*, str.124; Up. *Liber statutorum civitatis ragusii compositus anno 1272. cum legibus aetate posteriore insertis atque cum summaries, adnotationibus et scholis a veteribus iuris consutis Ragusinis additis*, JAZU, Zagreb, 1902, izd. *Monumenta historico iuridica Slavorum meridionalium*, vo.10., knj.VI, cap.7, De herbariis.

Дубровачким статутом³⁶. Томе у прилог је свакако постојање статутрне норме у которском статуу у којој се као један од разлога због којег може родитељ искључити мушког потомка из наслеђа помиње покушај тровања³⁷. Додуше поријекло овог правила у статутима приморских градова не треба везивати само за наведене околности, већ имати у виду да је утицај реципираног Јустинијановог права овдје изузетно присутан до мјере да је у неким случајевима означавао и препис нормативног рјешења *in extenso* са изворником³⁸.

6. Од кривичних дјела против живота и тијела которски статут је осим убиства и тровања сматрао тзв. реалне ињурије, тј. намјерне тјелесне повреде туђе личности физичким путем. Регулисао их је прилично детаљно са два члана. У првом регулише питања озљеда учињених батином, дрветом или каменом које су проузроковале видљиве ране на тијелу при чему се у инкриминацији дјела и одмјеравању казне водило рачуна о тежини озљеде одн. исходу причињене противправне радње. За обичне озљеде на тијелу без ожиљка казна је шест перпера и трошкови лијечења, за озљеду са ожиљком десет перпера, озљеду са ожиљком на лицу двадесет пет, од којих је једна трећина припадала Општини, а три дијела оштећеном. Ако би приликом повређивања остао без екстремитета, окривљени плаћа трошкове и казну од сто перпера. Поновљено кривично дјело увећавало је казну за шест гроша (*pro qualibet percussione grossos sex*), од којих је два дијела имала Општина, један перпер Судије а остатак оштећени. Ако би у случају озлеђивања повријеђени умро, кривац би одговарао по одредби статута за убиство која предвиђа казну зависно од тога којем друштвеном слоју припада оштећени (*soluat roenam homicidij*)³⁹.

Санкција за наношење тјелесних повреда употребом оруђа (*cultellum*), ножа или оружја (*spatam*) се кажњавају знатно вишим новчаним казнама. При прописивању новчане казне за ове случајеве законодавац је узимао у обзир иницијатора противправне радње, мјесто повреде на тијелу оштећеног и тежину повреде. Заједничко правило је да онај који први наноси ударац, без обзира на мотиве плаћа, казну. Сам покушај да се неко удари кажњавао се без обзира што није доведен до краја⁴⁰.

³⁶ О томе више код К. Жиречек, *Die mittelalterliche Kanzlei der ragusaner, Archiv für slavische Philologie*, Berlin 1904, num. 26, str. 195-205.

³⁷ *Statuta et leges civitatis Cathari, Venetiis 1616*, cap. 141, *Ex quibus causis potest pater*

³⁸ Детаљно о томе у тексту Н. Богојевић-Глушчевић, *Ексередација у средњовјековном которском праву*, Историјски записи, бр. 2/1997, стр. 41-67.

³⁹ *Statuta et leges civitatis Cathari, Venetiis 1616*, cap. 89, *De percussoribus factis cum macia, ligna vel petra.*

⁴⁰ Детаљније о овој врсти кажњавања у средњовјековном статутарном праву

Статутом је било прописано да ће за нападача који је повукао нож или мач на некога, а није га ударио и то се свједоцима докаже, казна бити десет перпера (*decem perperis venumdetur*), од којих два дијела припада општини, а један повријеђеном. Ако би нападач повукао оружје или оруђе, ударио повријеђенога и нанио му повреду која проузрокује крварење од које остаје ожиљак на лицу, казна је сто перпера у корист Општине и ошећенога (*si quis vero percusserit cum sanguinis effusione*). У случају да се нападнути бранио на исти начин као што је и нападнут плаћао би новчану казну у половичном износу онога што би платио да је први напао (*si autem non fuerit ramansura, soluat medietatem in quolibet casu*)⁴¹.

7. Крађа и разбојништво су два најзначајнија деликта против имовине у средњовјековном Котору. По свом значају, будући да задиру у имовинске интересе класе на власти, врло су прецизно обрађене, са нијансама којима је практично регулисана скоро свака спорна ситуација у вези са умањивањем имовине у пракси. Ту се првенствено мисли на тзв. “*aragni furtum*” који су чинили кметови, зависни и слободни обрађивачи земље у својини градске властеле и у општинском аграру (подручје Грбља као градске житнице, те Бијеле, Крушевица и Леденица, које је град припојио својем атару почетком XIV вијека)⁴².

Сурова казна предвиђена у овом, као и у претходним члановима которског статута, преузети су из византијских правних збирки. Питање је да ли су у Котору узети посредно преко средњовјековне Србије од српског законодавства или је тај утицај стигао преко Дубровника и прекоморским путем. Сва три правца су могућа и вјероватно су сва три присутна, мада не у истој мјери. Прекоморски утицај стизао је преко школованих нотара и вјероватно се одразио на стил писања и систематизацију садржаја, дубровачки у садржајном смислу који је у потпуности одговарао сличним друштвеноекономским условима живота и развоја и из Србије који се одражавао на дух који прожима законодавни пропис у цјелини и одређује материјалну садржину прописа.

Казне за ово кривично дјело нијесу, како смо то већ навели строге, као у неким другим градовима. На љествици дјела која се најстрожије кажњавају у Котору у средњем вијеку се по статутарним одредбама не налазе она усмјерена на жаштиту достојанства грађана односно, у овом

код Ј. Шиловић, оп. цит, стр.6-10.

⁴¹ *Statuta et leges civitatis Cathari, Venetiis 1616, cap.93, De ijs qui insurgunt in alios cum armis et percultiunt in nocte siue in die.*

⁴² О односима нобила и кметова, те статусу зависних људи у експлоатационом феуду которске општине детаљно код: Н. Богојевић-Глушчевић, Својински односи у Котору у XIV вијеку, Никшић 1992.

случају жене⁴³, већ она која су окренута заштити његових имовинских интереса. Најстрожије кажњавано дјело након убиства је свакако крађа, а у погледу заштите увијек су приоритет имали материјални интереси властеле одн. класе на власти у цјелини узев.

⁴³ То је чини се мање више било присутно свугдје у моћним приморским и градским средиштима у средњовјековној Европи. Једино су санкције за деликте против достојанства жене уздигнуте на пиједестал и изједначене са другим најтежим дјелима у срединама које су сачувале нешто више реликата патријархалности из претстатутарног периода. Детаљније о томе код: E. Power, *The position of woman, The Legacy of the Middle Ages*, Oxford 1951.

Nevenka BOGOJEVIĆ – GLUŠČEVIĆ

CRIMINAL OFFENCE ACCORDING TO THE PROVISIONS OF THE
MEDIEVAL STATUTE OF KOTOR

Summary

This paper contains normative analysis of the criminal-legal provisions of the Statute of Kotor, related to murder, poisoning, rape, theft, robbery, blasphemy, treason, causing actual bodily harm and delicts done while performing official responsibilities. The author analyzed each criminal offence separately, and then pointed to the similarities and differences in solutions given by the provisions of other Medieval communes on the Adriatic Coast. The comparative analysis revealed that some of the solutions provided by the Statute of Kotor are better, or unique compared to the other town centres. The author also gave critical review of the wrong conclusions of certain authors, which were made due to incorrect interpretation of the original Latin texts. The paper elaborates the influence of the Roman – Byzantine law on the methods of punishment of the committers of criminal offence.